

Mentality framework-

Van betrokkenheid naar betekenisvolle invloed

Marjolein Thijssen

Handreiking Mentality- framework

Deze handreiking geeft een korte toelichting op het Mentality-framework en helpt je het framework te gebruiken om **te begrijpen wat er tijdens samenwerking met mensen met dementie kan gebeuren en wat daarbij op verschillende niveaus nodig kan zijn.**

Zo lees je het framework

Lees het framework **van binnen naar buiten**:

1. Spanningsvelden – waar schuurt het?

Wat gebeurt er in de samenwerking?

2. Waarden – wat staat er op het spel?

Waarom doet dit ertoe voor de betrokkenen?

3. Drie niveaus – waar speelt het en wat moet meebewegen?

Kijk naar persoonlijke afwegingen, de ontmoeting tussen mensen en de ruimte en voorwaarden vanuit de omgeving of organisatie.

De onderdelen horen bij elkaar. Een spanningsveld kan meerdere waarden raken en op alle drie de niveaus zichtbaar worden.

1 Spanningsvelden

Waar schuurt het?

Samenwerking met mensen met dementie verloopt niet altijd vanzelf. Soms verschillen behoeften, verwachtingen of manieren van werken. **Dat het schuurt is niet verkeerd: het hoort bij samenwerken.** Juist op zulke momenten wordt zichtbaar wat mensen belangrijk vinden en waar afstemming nodig is.

De twee kanten van een spanningsveld zijn daarom geen keuze tussen goed en fout. Beide kunnen belangrijk zijn. Het gaat erom te herkennen **wat er in deze situatie gebeurt**. Hieronder staan 5 veel voorkomende spanningsvelden in de samenwerking met mensen met dementie.

INBRENG EN ZEGGENSCHAP ► GEVOEL TOT LAST TE ZIJN

Mensen met dementie kunnen graag willen meedenken en invloed willen hebben, maar tegelijkertijd het gevoel krijgen dat zij extra tijd vragen of anderen ophouden. Professionals en vrijwilligers kunnen andersom uit goede bedoelingen minder vragen, omdat zij iemand niet willen belasten.

Praktijkvoorbeeld

Kees denkt mee over een nieuwe ontmoetingsactiviteit in zijn wijk. Hij heeft wat meer tijd nodig om zijn idee uit te leggen. Wanneer hij merkt dat de ander(en) op hem wachten, zegt hij: *“Laat maar, jullie hebben al genoeg te doen.”*

Hier schuurt **inbreng met het gevoel tot last te zijn**.

Waarden zoals gelijkwaardigheid en veiligheid staan op het spel. De vraag ligt niet alleen bij Kees: ook het tempo van het gesprek en de manier waarop het overleg is georganiseerd spelen mee.

ERKENNING VAN DEMENTIE ► ERKENNING VAN DE PERSOON

Rekening houden met dementie kan nodig zijn. Tegelijk mag de diagnose niet vooraf bepalen wat iemand kan, wil of te bieden heeft. Samenwerking vraagt dat zowel de gevolgen van dementie als de persoon zelf worden gezien.

Praktijkvoorbeeld

Ria heeft dementie en was jarenlang gastvrouw bij de buurtlunch. Nu wordt voorgesteld haar vooral als gast uit te nodigen. Terwijl Ria zelf precies weet wat er nodig is om bezoekers goed te ontvangen.

Hier schuurt **rekening houden met dementie met ruimte geven aan wie Ria is en wat zij kan bijdragen**. Vooral waarden als eigenheid en gelijkwaardigheid worden zichtbaar.

STRUCTUUR EN HOUVAST ►◄ FLEXIBILITEIT

Duidelijkheid en voorspelbaarheid kunnen helpen om mee te kunnen doen. Maar een vaste agenda, planning of werkwijze kan ook in de weg zitten. Wat houvast geeft aan de één, hoeft niet passend te zijn voor de ander.

Praktijkvoorbeeld

Henk wil graag blijven meedenken met de werkgroep Dementievriendelijk, maar anderhalf uur vergaderen lukt hem niet meer goed. De werkgroep kan vasthouden aan de bestaande vergadervorm óf zoeken naar een vorm waarin Henk wel kan bijdragen, bijvoorbeeld door één onderwerp met hem apart te bespreken.

Hier schuurt **structuur met flexibiliteit**. Waarden zoals veiligheid en autonomie zijn beide belangrijk. Ook de organisatie van de samenwerking moet kunnen meebewegen.

VRIJHEID OM MEE TE DENKEN ►◄ ERVAREN VERPLICHTING

Uitgenodigd worden kan laten zien dat iemands mening ertoe doet. Maar steeds opnieuw gevraagd worden kan ook voelen als een verwachting of verplichting. Samenwerken betekent daarom ook ruimte geven om niet, later of op een andere manier mee te doen.

Praktijkvoorbeeld

Fatima heeft dementie en vindt het lastig om bij een uitnodiging meteen te overzien of ze wil en kan meedoen. Ze zegt vaak ja omdat nee zeggen moeilijk voelt. **Wat bedoeld is als een vrije keuze om mee te denken, kan daardoor voor haar voelen als iets wat van haar wordt verwacht.**

Hier schuurt **de vrijheid om mee te denken met het gevoel dat meedoen van haar wordt verwacht**. Waarden zoals autonomie en veiligheid vragen om ruimte voor een vorm die bij Fatima past.

SAMENWERKING ALS NOODZAKELIJK ►◄ 'MOOI MEEGENOMEN'

Dit spanningsveld gaat over het gewicht dat aan de kennis van mensen met dementie wordt gegeven. Is hun kennis nodig om verder te kunnen, of wordt hun mening vooral gevraagd als aanvulling op plannen die anderen al hebben gemaakt?

Daarmee hangt ook samen **hoe mensen worden bereikt**. Wie hun kennis echt nodig heeft, kan niet alleen wachten totdat mensen zichzelf melden. Actief uitnodigen is dan nodig, zonder dat uitnodigen aandringen wordt.

Praktijkvoorbeeld

Hannie heeft dementie en winkelt graag. De gemeente maakt een plan om het winkelcentrum dementievriendelijker te maken. Wanneer het plan bijna klaar is, wordt haar gevraagd om mee te denken. Hannie vertelt dat zij moeite heeft met het herkennen van ingangen van een winkel, terwijl dat in het plan niet is meegenomen. De werkgroep baalt dat het plan nu aangepast moet worden, maar beseft ook: we waren ons er niet van bewust dat dit zo'n belangrijke drempel is. Daardoor wordt voor hen duidelijk waarom het nodig is om mensen met dementie eerder te betrekken.

Hier wordt zichtbaar dat Hannies inbreng niet alleen een aanvulling is, maar kennis oplevert die de werkgroep zelf miste. Juist doordat haar ervaring gevolgen heeft voor het plan, groeit het besef dat samenwerking met mensen met dementie noodzakelijk is en niet iets wat vrijblijvend is. Gelijkwaardigheid betekent hier dat haar kennis serieus meeweegt; rechtvaardigheid vraagt dat er ook ruimte is om het plan op basis daarvan aan te passen.

2 Waarden

Wat staat er op het spel?

De waarden helpen om te begrijpen **waarom een spanningsveld ertoe doet**. Een situatie kan meerdere waarden tegelijk raken. Er is dus geen vaste waarde die bij één spanningsveld hoort.

Gelijkwaardigheid

Iedereen is van gelijke waarde, ook als kennis, mogelijkheden of rollen verschillen. In de samenwerking betekent dit dat de inbreng van mensen met dementie serieus meetelt en niet minder zwaar weegt dan die van professionals of vrijwilligers.

Eigenheid

Ieder mens is uniek en meer dan zijn of haar dementie. Samenwerken vraagt daarom aandacht voor iemands persoonlijke geschiedenis, voorkeuren, kennis, talenten en manier van bijdragen.

Veiligheid

Veiligheid betekent dat iemand zich vrij genoeg voelt om zichzelf te laten zien en uit te spreken. Dat vraagt ruimte om vragen te stellen, grenzen aan te geven, iets niet te weten, fouten te maken of van mening te verschillen.

Autonomie

Autonomie gaat over zelf richting kunnen geven aan wat je doet en wat belangrijk voor je is. In samenwerking betekent dit dat mensen met dementie zoveel mogelijk zelf kunnen kiezen of, hoe en wanneer zij deelnemen en invloed uitoefenen.

Rechtvaardigheid

Rechtvaardigheid betekent dat iedereen een eerlijke kans krijgt om mee te doen en invloed te hebben. Omdat mogelijkheden en omstandigheden verschillen, kan daarvoor bij de één iets anders of meer nodig zijn dan bij de ander.

Persoonlijke afwegingen

Intrapersoonlijk

Dit gaat over wat **in mensen zelf** meespeelt: aannames, verwachtingen, eerdere ervaringen, gevoelens en afwegingen.

Bijvoorbeeld:

Kan ik dit nog? Houd ik anderen op?

maar ook:

Kan ik dit van iemand vragen? Is dit niet te belastend?

Het helpt om zulke gedachten niet meteen als waarheid te zien, maar te herkennen dat ze invloed hebben op de samenwerking.

Ontmoeting en afstemming

Interpersoonlijk

Ontmoeting begint bij elkaar daadwerkelijk tegenkomen en contact maken. In dat contact leer je elkaar kennen en wordt zichtbaar wat iemand belangrijk vindt, nodig heeft en kan bijdragen.

Afstemming betekent dat je daar vervolgens ook op reageert: ruimte geven aan een ander tempo, een andere manier van meedoen of een andere behoefte, en waar nodig de samenwerking aanpassen.

De mogelijkheid om elkaar te ontmoeten hoort óók bij het institutionele niveau: zijn er plekken, momenten en manieren waarop mensen met dementie en anderen elkaar daadwerkelijk kunnen tegenkomen?

Ruimte en voorwaarden

Institutioneel

Een open uitnodiging, bijvoorbeeld via een nieuwsbrief of algemene oproep, bereikt niet iedereen. Persoonlijk uitnodigen helpt om mensen met dementie daadwerkelijk te bereiken en samen te kijken hoe zij willen meedoen. Dat vraagt ook om een passende vorm van ontmoeting én om ruimte in de besluitvorming: belangrijke keuzes mogen niet al vaststaan. Institutionele ruimte betekent dus dat er tijd, passende manieren van deelnemen en echte invloed op activiteiten, werkwijzen, plannen en besluiten mogelijk zijn.

3 Drie niveaus

Van spanningsveld en waarde naar verandering op drie niveaus

Een spanningsveld ontstaat bijna nooit alleen door één persoon. Wat mensen denken en voelen, wat er in het contact gebeurt en hoe samenwerking is georganiseerd, beïnvloeden elkaar. Het framework laat daarom drie niveaus zien die met elkaar verbonden zijn.

De samenhang is de kern

De onderdelen van het framework hangen met elkaar samen en beïnvloeden elkaar. Een spanningsveld raakt vaak meerdere waarden en kan op verschillende niveaus zichtbaar worden, waar vervolgens ook verandering nodig is.

Wanneer iemand met dementie weinig zegt tijdens een overleg, kun je bijvoorbeeld herkennen dat inbreng en

ZEGGENSCHAP ► GEVOEL TOT LAST TE ZIJN SPEELT.

Daaronder kunnen waarden als **gelijkwaardigheid en veiligheid** liggen.

Vervolgens kijk je verder naar buiten:

- **persoonlijke afwegingen:** denkt iemand zelf anderen op te houden, of denken anderen dat deelname te belastend is?
- **ontmoeting en afstemming:** krijgt iemand voldoende tijd en ruimte om iets in te brengen?
- **ruimte en voorwaarden:** laat de manier waarop het overleg is georganiseerd een ander tempo of een andere vorm van bijdragen toe?

Zo helpt het framework niet alleen te zien **wat er gebeurt**, maar ook te begrijpen **waar iets moet meebewegen**.

Wil je verder?

Gebruik het framework en de handreiking om te begrijpen waar het schuurt, welke waarden geraakt worden en waar verandering nodig kan zijn. De DeMEE-aanpak biedt vervolgens een manier van samenwerken met mensen met dementie, waarbij de samenwerking vorm krijgt op een manier die past bij ieders mogelijkheden

HAN UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES

Bron: Thijssen, M. (2026). *Mentality-framework – Van betrokkenheid naar betekenisvolle invloed. Mentality-VIMP*, HAN University of Applied Sciences